

Nr 211.

Av herr **Åkerlund**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inskränkning i aktiebolags rätt att besitta och förvärva jordegendom.

Den demokratiska utveckling, som på senare tid så allmänt förkunnats vara i antågande, på det »folket måtte bliva herre i eget hus», förefaller synnerligen konstig i åtskilliga avseenden och allt annat än demokratisk åtminstone i fråga om vår lantbefolkning och de skaror, vilka ej förstå eller vilja begagna tidsförhållandena för inhöstande av rikedomar på de stora folklagens bekostnad.

Huru hava icke här i landet en längre tid, under så höger- som vänsterregeringar, penningeväldets stormän i allt större utsträckning förmått underlägga sig den mängd av landets främsta inkomstkällor samt bilda truster och karteller, varigenom de efter behag kunnat uppskörta de stora folklagen på en mängd nära nog outhärliga konsumtionsartiklar, och huru oändligt försiktiga hava icke våra vederbörande visat sig, då det gällt att, till de stora folklagens favör, i någon liten mån stävja prisförhöjningarna å sådana, så snart de härrört från industrikonsortier, även då dessa skördat väldiga vinster under nuvarande kristid och ehuru man alls icke dragit sig för att efter bästa förmåga nedtrycka prisen å produkterna å lantbefolkningens arbete.

Föga demokratiska förefalla mig ock de väldiga sammanslutningar mellan bankinstitut, vilka, om de fortgå som under senaste tid, säkerligen skola komma att lägga landets penningrörelse i händerna på ett ringa fåtal privatpersoner. Huru hava icke sedan långt tillbaka och huru äga ej allt fortfarande mäktiga penningmatadorer att nära nog efter behag och förmåga slå under sig allt större vidder av landets jord, vilken dock främst av allt borde vara tillgänglig för »folket». De åtgärder, som vidtagits till skydd för våra nordliga provinsers allmoge,

äga allt bra litet värde, efter som den av staten till »stöd för jordbruket» där anslagna skogen till övervägande del fränhänts den jordbrukande befolkningen.

Ständigt framhålles från bolagsintressenternas sida, att jordägarebolagen sköta sina skogar vida bättre än de mindre skogsägarna och att bolagen därför i rent fosterlandsgagnande syfte böra äga att allt fortfarande lägga under sig landets privatskogar. Om detta tal i några fall överensstämmer med rådande förhållande, gäller det förvisso icke i fråga om alla. Men varför är det då så rent av omöjligt att här i landet få till stånd en skogslagstiftning, vilken ålägger såväl stora som små skogsägare att vårda sin skog. Man kunde vara frestad att ifrågasätta, huruvida icke mäktiga intressen stå hindrande i vägen för en sådan lagstiftning för att allt fortfarande kunna förebära landsviktiga skäl för sina fortsatta jordförvärv. Skola de styrande i detta land ej någonsin inse, att våra skogars samt de talrika mindre jordägarnas bestånd äro vida viktigare för vårt lands framtid än ett fåtals ofantliga rikedomar?

Jag inser väl, att stora kapital erfordras för att kunna bringa till stånd dyrbara, för land och rike viktiga företag och att hinder för sådana ej böra uppställas av småaktig hänsyn och ogrundade farhågor, utan att dylika företag tvärt om böra gynnas och tillförsäkra företagarne skäligen vinst, men jag vågar och hålla före, att detta väl låter sig göra, även om juridiska personer icke allt fortfarande slå under sig hela landsändar.

Jag vill ej vidröra de kända norrländska förhållandena, ej heller äldre anhopningar av jordegendom under bolagsform såsom Uddeholm och Stora Kopparbergs bergslag, vilket senare efter förvärvet av Söderfors äger ett furstendöme från närheten av Uppsala till norra Dalarne och numera väl egentligen tillhör ett mäktigt penningekonsortium i Stockholm, utan skall inskränka mig till att anföra ett exempel bland de många på, huru aktiebolag med regeringarnas goda minne allt fortfarande mäktiga slå under sig väldiga områden.

Tvenne bruksegendorar av cirka 40,000 tnl. areal*) inom en av Mälareprovinserna sammanslogos i följd av dödsfall och omhändertogos av ett aktiebolag, vilket sedermera i allt större utsträckning inköpt massor av bondehemman och avverkningsrätten å sådana samt i allmänhet fullständigt utrotat all saluvärdig skog å dem, varefter från åtskilliga av de köpta hemmanen avskilts inägor och några skogsbackar,

* Några exakta uppgifter angående arealen kunna ej åstadkommas, emedan inköp och försäljning av jord sedan länge pågått.

vilka ägor åter försålts, men den egentliga skogsmarken har bolaget behållit. Då emellertid inköp av bondehemman i större utsträckning ej vidare stod till buds, delvis på grund av konkurrens från andra bolag, har det ifrågavarande bolaget vetat slå under sig ytterligare ett väldigt gods inom provinsen samt med Kungl. Maj:ts nådiga tillstånd en fideikommissegendom om cirka 18,000 tunnland och nu i dagarna ytterligare en ännu större sådan egendom^{*)}. För denna senare upplåtelse har Kungl. Maj:t visserligen, enligt uppgift i pressen, stadgat, att därvarande arrendatorer skola äga tillösa sig av dem brukade inägor jämte »husbehovsskog». Det är sannerligen svårt att förstå, varför ej bönder också skola få besitta skog för avsalu, då därförutan de vid inträffande hårdår ofta ej mäktat slå sig ut och endast duglig skogslagstiftning erfordras för att även de skola behörigen vårda sin skog.

Att det ifrågavarande väldiga bolaget erhållit rätt att förvärva fideikommissegendom förefaller det den oinvidige så mycket betänkligare, som regeringen åtminstone här mäktat föreskriva villkor för jordens övergång i mindre jordbrukares ägo och fideikommissets arrendatorer varit vana vid en synnerligen hänsynsfull behandling, vilken väl näppeligen i samma mån kan komma dem till del från ett bolag, som blott har ett syfte: att tjäna pengar.

En ingalunda ringa fara genom aktiebolags förvärv av allt större vidder av vårt land ligger ock däri, att deras gods allt mera sammanslås och övergå till allsmäktiga penningekonsortier.

Därtill kommer, att medan staten litet emellan erhåller betydande inkomster av lagfarter för privata fastigheter, fastighetsaktiebolag för all framtid slippa undan med dubbla lagfartskostnader på en gång.

Såvitt jag kan finna, är det sannerligen ej en dag för tidigt, att statsmakterna se till, att någon hejd sättes för juridiska personers oerhörda förvärv av landets jord och vår mindre jordbrukande befolknings utrotande samt för ett orättvist gynnande av fastighetsaktiebolag i fråga om lagfarter.

Den första åtgärd, som erfordras till förhindrande av aktiebolagens förvärv av allt väldigare områden av landets privatskogar och deras bibehållande för de mindre jordägarna, är tvivelsutan, att ett undanskjutande av den så oändligt viktiga skogslagstiftningen ej längre äger rum. Det må sedan vara huru som helst med aktiebolagens föreburna månhet, om skogen.

Men då aktiebolagens förvärv av jordbruksfastigheter på många

* Torde tillsammans med det inköpta godset hålla omkr. 120,000 tnl. eller därutöver.

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 4 saml. 80 häft. (Nr 209—211). 2

håll även i mellersta och södra Sverige antagit sådana dimensioner, att den självständiga jordbruksbefolkningens fortvaro där förvisso inom kort torde vara slut, synes det mig av behovet påkallat att sådana åtgärder vidtagas, som, utan att medföra orättvisor för aktiebolagen, dock må kunna efter hand bringa åtminstone den av bolagen under senare tider förvärvade jorden åter till de egentliga jordbrukarne, främst de mindre.

Jag föreställer mig, att detta skall kunna ske genom särskild beskattning av bolagsegendomarne, där dessas värden och ägovidder överskrida vissa belopp, beroende på förhållandet inom olika orter, stegrad under en längre följd av år intill vissa maximibelopp och lägre för de mindre än för de större bolagsgodsen samt efter hand bortfallande i mån av godsens minskade värden och arealer.

En sådan befattning skulle enligt mitt förmenande ej medföra någon orättvisa, ty de, vilka önskade befria sig från densamma, skulle ju tillerkännas god tid för att realisera vad som erfordrades för att undgå densamma. Naturligtvis måste, där en sådan beskattning kom till stånd, lindringar understundom böra medgivas, såsom till exempel vid verklig svårighet att till rimliga pris kunna realisera jorden och måhända även i andra fall. Säkerligen erfordrades även åtgärder till förhindrande därav att bestämmelserna kringgingos, så att allt i realiteten förbleve vid det gamla.

På grund av vad jag här anført, vågar jag föreslå,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida icke en sund utveckling kräver inskränkning i aktiebolags rätt att besitta och förvärva jordegendom i riket och att, därest Kungl. Maj:t finner sådan inskränkning erforderlig, Kungl. Maj:t så fort ske kan ville förelägga riksdagen förslag till erforderliga åtgärder därför.

Stockholm den 24 januari 1918.

E. Åkerlund.